

Česká zemědělská univerzita v Praze
Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů
Zahradní a krajinářská architektura

Semestrální práce

Předmět: Současná krajinářská architektura

Název: Shunmyo Masuno

Praha, 17.3.2015

Bc. Lucie Havránková

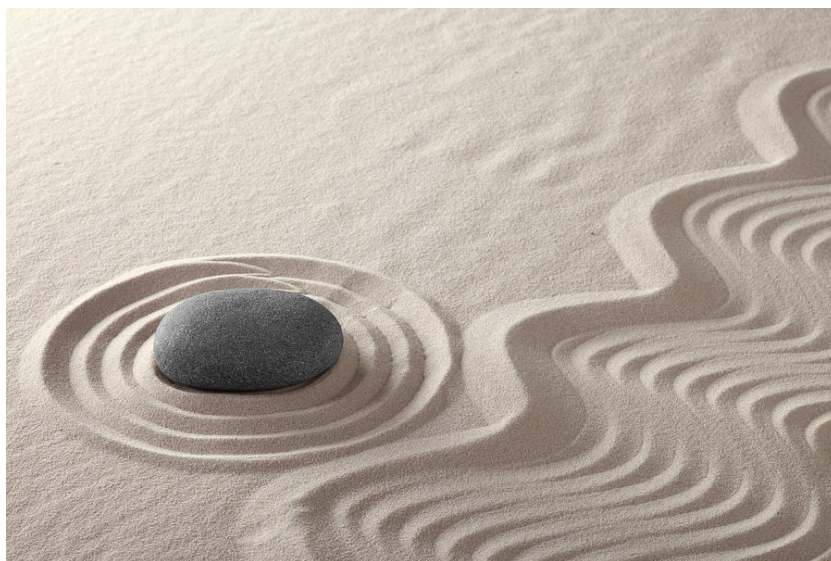
Obsah:

1. ÚVOD	3
2. FILOZOFIE	4
2.1. Zen buddhismus	4
2.2. Vlastní filozofie	5
3. OSOBNOST AUTORA	8
3.1. Biografie	8
3.2. Univerzitní kariéra a ocenění	10
4. DÍLA	11
4.1. Inspirace	11
4.1.1. Saito Katsuo	11
4.2.1. Mirei Shigemori	12
4.2. Domácí realizované práce	15
4.3. Zahraniční realizované práce	19
5. ZÁVĚR	23
6. VLASTNÍ NÁZOR	24
SEZNAM LITERATURY	25

1. ÚVOD

Japonské zahrady jsou uměleckými díly, kde se nejvíce uplatňuje rafinovanost přírody. Mají vlastní rytmus a život, který je jen těžko popsatelný a odhadnutelný. Vlastní tep. Přesto i Evropan může poodhrnout roušku tohoto nezbadatelného tajemství. Pomocnou ruku nám k tomuto poznání podává krajinářský architekt Shunmyo Masuno, který dokázal v umírněné nepředvádivosti skloubit japonskou zahradu s trendy moderního umění počátku 20. století v oblasti zenových zahrad a zenové kultury vůbec.

Masuno byl hybnou silou v pozadí, která přinesla nezbytný kamínek poznání a inspirace, ale současně je tvůrcem, který je často zapomínán, snad kvůli mírné nelibosti vůči mediálnímu obhajování se. Zajímavost jeho osoby přitváří i fakt, že vedle architekta zahradních a krajinářských prostor je zároveň buddhistickým knězem již 18. generace. Snad i to dovytváří jemu vlastní transcendentní spojení mezi prvotními prvky přírodního jsoucna a metafyziky. Po zmapování vývoje zenových zahrad v průběhu staletí se Masunova práce zaměřuje na atmosféru samotných zahrad v návaznosti na jemné linie okolní krajiny. Jeho slova znějí konkrétně takto: "V japonské kultuře, spíše než s důrazem na formu něčeho jednotného, větší důraz je kladen na pocit z neviditelných věcí, které s sebou přinášejí: nenápadnou eleganci, jemnou krásu, elegantní jednoduchost a rustikálnost." (*Mira Locher, 2012: Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer. Tuttle Publishing. New York: 224 stran*). Při takto hlubokém propojení s historií však Masuno nezanevřel na moderní zahradní a krajinářskou architekturu a svá zenová přesvědčení zobrazuje v moderním světle. Právě z výše uvedených důvodů jsem se rozhodla psát svou seminární práci právě o tomto žijícím (z mého pohledu) „guru“ zenových zahrad.

Obr. č. 1 – kámen jako prostý základ zenové architektury

(Daisetz T. Suzuki, 2007: Zen Buddhism: Selected Writings of D. T. Suzuki. Grove Press: 192 stran)

2. FILOZOFIE

Když člověk už jen vysloví jméno Shunmyo Masuno – co ho napadne jako první? Mě například spojení s pevně danou filozofií. Zen buddhismus zkrátka k tomuto autorovi patří. Dle Masunových slov: „neexistují žádná omezení týkající se japonských zahrad“ (Mark Zocchi, 2012: Zen Wisdom. Brolga Publishing: 197 stran), avšak ani tento svobodomyšlně znějící výrok nemá znamenat rozkol v tvorbě s pravdou. Mystika místa je tvořená naším dobrým vědomím, že můžeme konat svobodně, avšak pouze podle pravdy.

2.1. ZEN BUDDHISMUS

K tomu, aby jsme v mnohých ohledech pochopili návrhy Shumnyo Masuna musíme dobře znát filozofii a základní myšlenky zen buddhismu.

Zen buddhismus je školou mahájánského směru, který se vyvinul především v Číně, kde se nazývá čchan. Tento směr klade zásadní důraz na vnitřní meditaci. Po vzoru Buddha usiluje o dosažení nirvány vnitřním zahleděním do sebe, do svého nitra. Podstatou této filozofie je dosažení absolutní prázdnoty. Meditace na tichém místě usiluje o dosažení této prázdnoty. „Je intuitivním prostředkem pochopení dharmy - niterné, vnitřní vcítění, prožití pravdy je považováno za důležitější, než rozumové studium.“ (*D.T. Suzuki, 1994: Manual of Zen Buddhism. Grove Press: 192 stran*).

Tato škola vyvinula rozvinutou praxi paradoxních výroků tzv. "koánů." Jejich účelem je otrástit mysl žáka. Mistr například vypráví žákům zmatené příběhy, jejichž pointa je záhadná, nebo položí řadu zdánlivě neřešitelných otázek (Jak zní tlesknutí jedné ruky?) a žák o nich medituje, až opustí svět běžných vžitých úvah a pochopí "pravou přirozenost, duchovní podstatu tento svět nekonečně přesahující." (*D.T. Suzuki, 1970: Zen and Japanese Culture, Princeton University Press: 584 stran*). Tato meditační škola se rozšířila do Koreje, Vietnamu, největšího rozmachu však zaznamenala v Japonsku, kde se pod názvem zen stala náboženstvím vládnoucí třídy samurajů. Jakožto prostá a zdůrazněná kázeň se stal zen i významným prvkem mnoha charakteristických oborů Japonska. Velice populární se stal i u nás, v západním světě.

2.2. VLASTNÍ FILOZOFIE

Většina lidí pohlíží na zahradu jako na objekt, který si zaslouží uznání. Místo, kde je vhodné zasadit květiny a stromy. Další „místnost“ kde trávit čas s rodinou a přáteli. Na otázku, čím je zahradní prostor, Shunmyo odpovídá: „Zahrada je zvláštní duchovní místo, v němž přebývá mysl.“ (*Mira Locher, 2012: Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer. Tuttle Publishing. New York: 224 stran*). Zahrady, které Shunmyo vytváří jsou místy, která drží jeho vyjádření mysli.

Jak bude ještě zmíněno - Shunmyo byl nadšeným studentem Musa Sosekiho, slavného kněze ishidade-so, který žil ve třináctém století. Ten napsal: "Neexistuje nic zvláštního ve vodě a v horách, zvláštní mohou být pouze duše lidí." (*Muso Soseki, 2014: Dialogues in a Dream: The Life and Zen Teachings of Muso Soseki. Wisdom Publications: 448 stran*). Zjednodušenou interpretací Shunmya Masuna je fakt, že duch hledání pravdy má mnohem větší význam, než akt zahradní tvorby. Najdeme-li pravdu, pak saháme až dále za snahu vytvořit pravdivé prostředí, které by bylo lehké uvěřitelné.

„Prostřednictvím zenové asketické praxe v emocích mysli je dáno, že emoce nemohou být přímo uvedeny nebo rozuměny.“ (*Robert Aitken, 2011: Taking the Path of Zen. Ingram: 158 stran*). Je tedy na místě zjistit, jak sdělit tyto emoce ostatním. To ústí v "expresi sebe sama". Zenový kněz se pak tradičně obrátí na klasické umění jako je například kaligrafie, ikebana nebo umístění kamene. Místo projevu není pro význam zásadní.

Shunmyo zahradu tvoří vždy se strachem i s láskou. Připouští, že tyto mnohdy protichůdné pocity jsou v některých případech důležitější než jeho schopnosti. Limitujícím faktorem je potom duchovní rovina, která dosahuje daleko přes jeho asketickou praxi. „Úspěšně navržená zahrada je druhým já svého autora, zrcadlo jeho vlastní mysli.“ (*Charles Chessshire, 2009: A Practical Guide to Japanese Gardening: An inspirational and practical guide to creating the Japanese garden style, from design options and materials to planting techniques and decorative features. Anness: 256 stran*)

Masuno se odkazuje na zahradničení jako na své duchovní cvičiště ve své snaze o vyšší poznání sebe sama. „Jeho vnitřní pocity, hluboké emoce - ať už pozitivní nebo negativní, jsou vždy vyjádřeny v jeho práci.“ (*Mira Locher, 2012: Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer. Tuttle Publishing. New York: 224 stran*). Můžeme tak nahlédnout až do nejniternějších myšlenek a pocitů tohoto autora.

„Primární odezvou na zenovou myšlenku krajiny zůstává u Masuna především umírněné používání elementů blízkých zenu jako jsou například voda, kámen, dřevo nebo rostlinný materiál.“ (*Mira Locher, 2012: Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer. Tuttle Publishing. New York: 224 stran*).

Masuno těmito základními elementy vyjadřuje jednoduchost citů spojených s krajinou. Jistou symbiózu duše s přírodou v dnešním někdy až příliš zrychleném světě. "Skutečnost, že se doba pohybuje rychleji znamená, že je stále více a více obtížné pro lidi převzít kontrolu nad časem nebo dokonce jen vzít si volno za účelem odpočinku. To je právě dilema, které vedlo k požadavku zahradních svatyň, kde se člověk cítí jako součást přírody. Budovat zahrady, které poskytují lidem klid, pocit stability a pocit spokojenosti. Už nestačí pouze poskytnout zelenou zónu nebo květinové zdobení mrakodrapu. To, co dnes potřebujeme, jsou zahrady, které mohou dosáhnout hluboko do srdcí lidí." (Zen garden dreaming, 14.3.2014: Meet Shunmyo Masuno, Zen priest and modern garden designer.)

Masuno tvrdí, že základem japonské zahradní architektury má být přesvědčení, že všechny věci v přírodě, ať už se jedná o kameny nebo hory mají svůj život a my musíme cítit tyto životy, které existují mimo nás. „Každý musí být objeven, vyveden z omylů a probuzen k životu.“ (*Michiko Rico Nose, 2002: The modern japanese garden. Tuttle publishing: 176 stran*). Zahradní architekt se musí snažit identifikovat tento zvláštní charakter daného objektu, cítit jeho způsobilost a přiřadit přesně odpovídající roli. V japonské zahradě jsou křivé nebo zakřivené stromy považovány za stejně platné, jako jsou kameny, které symbolizují pohyb. Ctíme srdce přírodního objektu.

Jedno zenové přísloví říká: „V případě, kdy jedovatý had pije vodu, voda se změní na jed. Pokud kráva pije vodu, změní se na mléko. To znamená, že je na mně, zda se stejná voda změní na jed nebo na mléko.“ (*Mark Zocchi, 2012: Zen Wisdom. Brolga Publishing: 197 stran*). Na základě tohoto přísloví lze říci, že jestliže mé srdce není předepsáno, nemohu vytvořit krásné zahrady plné duchovnosti. Proto jsou zahrady zrcadlem mě samotného. Jsou mnou.

Na základě těchto mnohdy až poeticky zbarvených vět si lze udělat obrázek o tom, jak může architekt krajiny a přírody přemýšlet a konat. K závěru kapitoly o vlastní filozofii by se však přesto hodilo malé shrnutí. Tak tedy, kdo je Shunmyo Masuno?

„ISHIDATE-SO ..... titul daný kněžím zenu za minulých časů.

Těm, kteří v rámci své asketické praxe

vyjadřovali sebe sami prostřednictvím umění zahradní architektury,

kdy velká důležitost byla dána správnému umístění kamene.

Shunmyo Masuno z chrámu Kenkoh-ji je

moderní kněz zenu, který se prostřednictvím této umělecké formy

snaží vyjádřit své duchovní já.“

(*Japan Landscape Consultants, 29.7.2014: Hohokore dojo*)

U osoby Shunmya Masuna mi imponuje především jistá míra záhadnosti i důležitosti filozofie pro práci a život. Jeho přesvědčení dává lidem jistotu, která je v dnešní době tak moc důležitá. Vtiskne člověku pocit, že je součástí přírody, se kterou jednou splyne...

Obr. č. 2 – Asi nejslavnější práce Masuna – moderní zenová zahrada v Tokyu

(Christian Tschumi, 2007: Mirei Shigemori - Rebel in the Garden. Birkhauser: 203 stran)

3. OSOBNOST AUTORA

Již v úvodu byla zmíněna řada informací a myšlenek týkajících se osoby Shunmya Masuna. Bylo by však vhodné nastínit si jeho život v souvislostech.

3.1. BIOGRAFIE

Shunmyo Masuno narozen roku 1953 jako nejstarší syn hlavního zenového kněze chrámu Kenkohji v městě Yokohama byl téměř předurčen k tomu, stát se zenovým knězem. Pomineme-li fakt, že nejstarší syn podle tradic má následovat stopy svého otce, Masuno byl vždy pevně svázán s filozofií zenu a jeho osobnost si nelze představit jinak. „Vyrůstaje v rozsáhlém areálu dřevěného chrámu měl vždy blíže k přírodě než jeho ostatní vrstevníci, kteří vyrůstali v urbanizovaném sousedství.“ (*Kimie Tada, 2008: Japanese Gardens: Tranquility, Simplicity, Harmony. Tuttle Publishing: 208 stran*).

Když bylo Masunovi jedenáct let, vycestoval s rodinou do starověkého hlavního města Kyoto, kde navštívil velký počet důležitých komplexů zenových chrámů, které zahrnovaly významné zahrady jako například Daisenin (zahradu založenou v roce 1513 našeho letopočtu) a Ryoanji (z roku 1488). Tyto zenové zahrady ho doslova fascinovali. Začal se zabírat myšlenkou, proč jeho domácký chrám Kenkohji, který byl jinak obklopen stromy a zelení, postrádá přesně organizovaný zahradní prostor. Možná právě v této době se zrodil nápad věnovat svůj čas a energii kompozičnímu řešení zahrad.

V časech kdy začal navštěvovat druhý stupeň základní školy se Shunmyo Masuno začal věnovat fotografování slavných zenových zahrad a na střední škole vytvářel předobraz svých vlastních nápadů a návrhů. „V tomto období také potkal svého budoucího mentora, zahradního architekta Saito Katsua.“ (*Mira Locher, 2012: Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer. Tuttle Publishing. New York: 224 stran*). Saitovi v té době bylo nabídnuto, aby se podílel na návrhu nové chrámové zahrady. Byl to právě Masuno komu Saito nabídl spolupráci na tomto projektu. V té době měl již Masuno řadu zkušeností s navrhováním zahradních prostor a tak Saito pravděpodobně vycítil jeho nadšení a smysl pro pracovní morálku. Umožnil mladíkovi pozorovat svou práci a později se stát jeho vlastním učedníkem, který si v tomto oboru mohl umět představit svou vlastní reálnou budoucnost.

S pevnými základy, kterých se Masunovi dostalo od jeho velkého mistra, začal v roce 1970 studovat na katedře zemědělství Tamagawské univerzity obor životní prostředí. Po absolvování v roce 1975 pokračoval ve spolupráci se Saitem. V roce 1979 se začal Shunmyo věnovat zenovému výcviku v chrámu Sojiji v Yokohamě.

Roku 1982 založil Japan Landscape Consultants Limited a o tři roky později byl jmenován asistentem kněze – svého otce v chrámu Kenkohji. „Tímto způsobem se posouval stále dopředu v obou zvolených „párech slaměných sandálů“ – kdy někdy udělal krok vpřed jedním párem, jindy zas druhým. Vždy však nosíc oba dva páry, své zvolené obory.“ (Mira Locher, 2012: *Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer*. Tuttle Publishing. New York: 224 stran).

Obr. č. 3 – chrám Kenkohji

(Muza-chan's Gate to Japan, 2011: Old Japanese stories, the Ghost from Kencho-ji. Online: <http://muza-chan.net/japan/index.php/blog/japanese-stories-ghost-kenchoji>)

Jak plynul čas a Masuno pokračoval ve svých povinnostech asistenta kněze i v práci zahradního architekta, stupňovalo se jeho pochopení japonského smyslu estetiky a hodnot. Učil se například umění čajového obřadu (cesta čaje) spolu s dalšími odvětvími tradičního japonského umění. Studoval také spisy zenových učenců, jako například mnicha a zahradního architekta ze třináctého století Muso Sosekiho a Ikkyu Sojuna, kněze ze století patnáctého. „Oba, Muso i Ikkyu se učili Zenu na základě spisů Murata Juko, které byly nedílnou součástí při vytváření stylu wabi-cha. Tento čajový obřad měl za úkol začlenit ideály zenu do tohoto umění.“ (Charles Chessshire, 2009: *A Practical Guide to Japanese Gardening: An inspirational and practical guide to creating the Japanese garden style, from design options and materials to planting techniques and decorative features*. Anness: 256 stran). Masuno vysvětluje: „Murata vyvinul krb hostitele, aby mohl pokojně přijímat hosty jako vyjádření sebe samy v zenu. Toto silné emocionální pouto zenu a čaje přežilo v průběhu staletí.“ (Mira Locher, 2012: *Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer*. Tuttle Publishing. New York: 224 stran).

Jak pokračoval trénink, Masuno vyvinul svůj vlastní proces navrhování zahrad zakořeněný v zenových principech s názvem Sota. Zenu Sota, osvícení (satori) je dosaženo pouze díky dokončování každodenních úkolů. Jedná se konkrétně o zdokonalování těchto činů, které vede k lepšímu pochopení sebe sama a eventuálnímu osvícení. Masuno sám uvádí: „Návrh zahrady je pro mě především praxí zenových disciplín.“ (Stephen Mansfield, 2012: *Japan's Master Gardens: Lessons in Space and Environment*. Tuttle Publishing: 144 stran). To koresponduje s myšlenkami Musa Soseki, který napsal se svým Snem dialogů (Muchu Mondo): „Ten, kdo dělá rozdíl mezi zahradou a zvyklostmi nemůže být označován za toho, kdo našel cestu.“ (Thomas Yuho Kirchner, 2010: *Dialogues in a dream – Muchu Mondo. Tenryu-ji institute for Philosophy and Religion*: 256 stran). Jinými slovy, pro zahradního architekta, který je odborníkem zenu, zahradní tvorba (a to jak projektování tak výsadba) musí být chápána jako prostředek pro dosažení pravdy v zenu.

3.2. UNIVERZITNÍ KARIÉRA A OCENĚNÍ

Roku 1987 rozšířil Masuno svou škálu povolání o post profesora na univerzitě v Britské Kolumbii o dva roky později přednášel také na univerzitě v Cornellu a Torontu. V roce 1990 navštívil také za účelem přednášení Harvard. Stával se stále více uznávaným, což se promítlo také v řadě oceněních jeho osoby. Získal například v roce 1994 cenu pro mimořádného profesora za zásluhy a o rok později také významnou cenu za národní zásluhy od Kanadské společnosti pro krajinnou architekturu a to konkrétně za renovaci Nitobe Memorial Garden ve Vancouveru. Tato cena však nebyla poslední. V roce 1997 následovala Národní velká cena Japonského institutu krajinářské architektury v oblasti návrh zahrady a cena kultury města Yokohama. V roce 1998 se Shunmyo Masuno stává profesorem na Tama Art University v Tokyu. V roce 1999 přichází výroční cena (s cílem podporovat nové talenty ve výtvarném umění) od japonského ministerstva školství. Největší zvrat však pro Masuno přichází s rokem 2001, kdy byl jmenován hlavním knězem chrámu Kenkohji v Yokohamě. Tento post znamenal pro Masuna větší podíl práce vázající se k povinnostem zenu. Ale ani tato objemnější životní náplň neznamenal konec jeho kariéry v oblasti krajinných návrhů. V roce 2005 obdržel čestný titul od University v Britské Kolumbii a o rok později Kříž řádu za zásluhy Spolkové republiky Německo. V roce 2007 potom přišla cena podpory od Japonského sdružení umělců a architektů. Zatím poslední cyklus přednášek Shunmya Masuno proběhl roku 2013 na universitě v Pekingu.

4. DÍLA

Shunmyo Masuno je autorem nespočtu návrhu a realizací. Jeho práci nelze třídit na klasickou či moderní. Nelze jí škatulkovat. Jistý je tedy pouze fakt, že se autor řídil svými pocity a konkrétními přírodními podmínkami.

4.1. INSPIRACE

Jak již bylo zmíněno, největší přiznanou inspirací byla pro Shunmyo Masuna osobnost Saita Katsui. Ten byl zároveň největším rádcem a v jistém smyslu guru Masuna. „Byl osobou, která ho přivedla k umění zahradních návrhů.“ (*Mira Locher, 2012: Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer. Tuttle Publishing. New York: 224 stran*). Se Saitem se podílel také na řadě návrhů, které pomáhal realizovat. Když se však podíváme na konkrétní návrhy obou autorů, neshledáváme podobnost kterou by jsme pravděpodobně čekali. Katsuo se řídil především zásadami klasických japonských zahrad, Masuno však více čerpal s kombinací duchovních a moderních prvků, kterým dokázal vtisknout jemu vlastní výraz.

Mnohem názornější je podobnost s díly autora Mireie Shigemoriho. O tom se však Masuno nikdy ve svých knihách ani rozhovorech nezmnínil ani nevedl odkaz na jeho práci. „Shunmyo Masuno začal s tvorbou zahrad přibližně deset let po Shigemoriho smrti.“ (*Zen-garden diary, 18.12.2010: A new type of modern karesansui garden*). Pravdu o tom jestli jsou si Shigemoriho práce podobné s pracemi Masuna zcela náhodně nebo naopak si můžeme pouze domýšlet. Nicméně je těžké uvěřit, že Shunmyo Masuno nebyl ovlivněn a inspirován pracemi Shigemoriho. Ačkoliv jeho „inovace“ nejsou tak extrémní jako některé z těch, které vytvořil Shigemori. Některé designy se jim blíží co se „modernistické“ stránky vyjádření týče. Tato podobnost je pro mě konkrétně tak zřejmá, že jsem se rozhodla osobě Mireie Shigemoriho věnovat jednu z podkapitol.

4.1.1. SAITO KATSUO

Saito Katsuo si našel vlastní cestu, jak navrhovat a realizovat neformální zahradní prostory. Počínaje například tím, že od útlého mládí sledoval svého otce při jeho práci zahradníka. „Katsuo se narodil v roce 1893, dostalo se mu jen základního vzdělání, ale rád se věnoval samostudiu, které ho díky jeho vysokému intelektu posouvalo dále.“ (*Mira Locher, 2012: Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer. Tuttle Publishing. New York: 224 stran*).

„Jeho hlavní vzdělání tedy pocházelo například z návštěvy tradičních zahrad v Kjótu, jejich studií a tvorby vlastních návrhů.“ (*Stephen Mansfield, 2012: Japan's Master Gardens: Lessons in Space and Environment. Tuttle Publishing: 144 stran*). Saito žil až do roku 1987. Zahradními návrhy se zabýval téměř až do svých devadesátiletých. Mnohé návrhy byly realizovány právě ve spolupráci se Shunmyem Masunem.

Lekcí, které Masuno získal od Saita je opravdu nespočet. Mnohé z nich byly klíčové pro jeho další návrhy a realizace. „Masuno v některých rozhovorech vzpomíná například na to, jak Saito požadoval, aby během čajové přestávky pracovníků Masuno přišel s třiceti různými vzory pro skupiny skal nebo rostlin vhodných pro právě zpracovávaný návrh.“ (*Mira Locher, 2012: Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer. Tuttle Publishing. New York: 224 stran*). Pracovní morálka byla tehdy jednou z nejdůležitějších požadavků.

To Saito vštípil Masunovi, že je pro vytvoření návrhu třeba skutečně a plně pochopit konkrétní místo – „Pokud plně neznáte prostředí, nemůžete navrhnout plnohodnotnou zahradu.“ (*Charles Chesshire, 2009: A Practical Guide to Japanese Gardening: An inspirational and practical guide to creating the Japanese garden style, from design options and materials to planting techniques and decorative features. Anness: 256 stran*). Saito zdůrazňoval, že nejlepším způsobem, jak pochopit a zapamatovat si místo, je že si děláme náčrtky a poznámky. Nikoliv fotografováním.

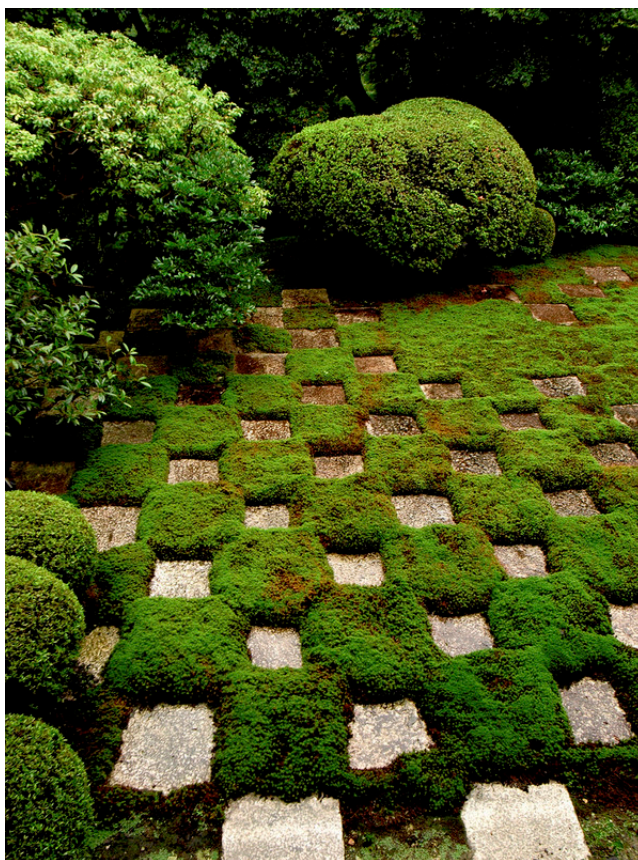
„Stěžejní prvky v zahradě, si musí projektant umět představit na místě, aby zaměřil náčrt přesně tam, kde se prvek má nalézat.“ (*Kimie Tada, 2008: Japanese Gardens: Tranquility, Simplicity, Harmony. Tuttle Publishing: 208 stran*). Tyto prvky pak musí být umístěny v zahradě přímo projektantem. Jedná se o lekce, na které Masuno pamatuje pokaždé, když navrhuje zahrady. Saitova škola byla nelehká, ale o to více přínosná.

4.1.2. MIREI SHIGEMORI

Mirei Shigemori (1896-1975), samouk zahradní architektury a historik japonských zahrad. Zpochybnil konvenční design japonských zahrad. „Odmítl napodobit styl určitého mistra nebo školou zahradní architektury - způsob nebo učení jaké bylo v Japonsku společné pro tradiční umělecké a řemeslné formy, jako je například malování, ikebana nebo keramika.“ (*Christian Tschumi, 2007: Mirei Shigemori - Rebel in the Garden. Birkhauser: 203 stran*)

Narodil se v Kayo, okresu Jobo, v prefektuře Okayama - kde vyrůstal obklopen velkou krajinou rokle Goukei, která zůstala jeho inspirací po celý život. Shigemori se přestěhoval do Tokia v roce 1917 za účelem studia nihonga (tradiční japonský styl malby). „Na Nippon Art College navštěvoval fakultu japonských výtvarných umění. Chtěl prohloubit své znalosti japonské estetiky, studia ho však vedla k tomu, aby prozkoumal širší spektrum japonské kultury, včetně dějin umění, filozofie, kaligrafie, čajového obřadu a ikebany.“ (*Christian Tschumi, 2007: Mirei Shigemori - Rebel in the Garden. Birkhauser: 203 stran*) Měl tedy základy v obdobných oborech jako Shunmyo Masuno.

„Místo toho, aby sledoval dění okolo umění nihonga, Shigemori se připojil k avantgardní diskusi okolo ikebany.“ (*The Japan Times, 29.11.2014: Mirei Shigemori: at home with stone.*) Kritizoval uměleckou formu a snažil se vytvořit nový styl aranžování květin. Bylo to přesně v té době, kdy se také začal zajímat o tradiční japonské zahrady. První praxi absolvoval při rekonstrukci zahrady a čajovny v areálu vlastního rodinného domu okolo roku 1924. Trvalo však dalších deset let než se Shigemori rozhodl zvolit navrhování za svou právoplatnou profesi a věnovat se mu naplno.

Obr. č. 4 – pravděpodobně nejznámější motiv z dílny Mireie Shigemoriho
(*Christian Tschumi, 2007: Mirei Shigemori - Rebel in the Garden. Birkhauser: 203 stran*)

Kolem roku 1934 prošel napříč západním Japonskem velký tajfun Muroto. Shigemori začal ze strachu, že v budoucnu budou známé světové zahrady zcela zničeny dokumentovat ty pro jeho osobu nejdůležitější a nejohroženější. „Během tří let prozkoumal, zaměřil, vyfotografoval a nakreslil více než 400 zahrad.“ (*Christian Tschumi, 2007: Mirei Shigemori - Rebel in the Garden. Birkhauser: 203 stran*) V roce 1938 potom na základě svého bádání vydal knihu s názvem „Kniha o historii japonských zahrad“. Jak již název napovídá - jednalo se o bezprecedentní dokumentaci velkých japonských zahrad, která pomohla Shigemorimu kariérně vzlétnout a která je do dnešní doby hojně vyhledávanou četbou pro odborníky i širokou veřejnost.

Chisao, vnuk Mireie Shigemoriho, také zahradní architekt, řekl v nedávném rozhovoru (který byl později publikován v knize), že se jeho otec prostřednictvím rozsáhlého výzkumu dozvěděl, že: "každá významná zahrada byla vytvořena pomocí nejmodernější ducha doby". (*Christian Tschumi, 2007: Mirei Shigemori - Rebel in the Garden. Birkhauser: 203 stran*)

Shigemoriho prvním a též hlavním dílem byla práce pro Tofuku-dži Kyoto v roce 1939. Použil geometrických tvarů a forem v provedení pro čtyři zahrady, které jsou v dnešní době považovány za jedny z prvních příkladů moderní japonské zahrady. "Mým cílem je vytvořit moderní zahradu, ne repliku tradiční zahrady starých časů," řekl jednou. "Ale jsem pro jejich pečlivé prostudování a učení se od nich." (*Christian Tschumi, 2007: Mirei Shigemori - Rebel in the Garden. Birkhauser: 203 stran*)

„Byl to jedinečný přístup od někoho, kdo žil v době, kdy umělci v Japonsku byli konfrontováni s napětím mezi poznámkami Meijiho Restorationa (1868) s modernizačním vlivem západu a podporou japonské tradice s rostoucím odporem k takovýmto kulturní změnám.“ (*Thenzensite: Zen history, 17.1.2014: Zen modern history.*)

Mirei se rozhodl nenásledovat ani západní styl, ani se nesnažil držet konvenčních a mírně zastaralých tradic. Místo toho ve svých zahradách udržel podstatný prvek japonské zahrady - prvotní sílu, která tradici přičítala přírodě - zároveň však obhajovala modernistického ducha věci. „Za svůj život navrhl více než 200 jedinečných zahrad. Z nichž většina byla „karesansui“ (suchý terén nebo skalky).“ (*Christian Tschumi, 2007: Mirei Shigemori - Rebel in the Garden. Birkhauser: 203 stran*)

Jen málo věcí se může rovnat návštěvě právě Shigemoriho zahrady. Proto Tokyo Watari Museum of Contemporary Art (Watarium), hledalo a našlo způsob, jak přivést Shigemoriho zahrady přímo k divákovi. „Kromě komplexní vizuální historie Shigemoriho práce se zde nachází i tři repliky úseků zahrad od Shigemoriho.“ (*Watari museum of Contemporary Art, 24.2.2014: Watari museum of Contemporary Art.*) Pro získání autentičnosti, je každá instalace provedena v reálném měřítku.

Abstraktní kompozice "Kostkovaná zahrada" je dokonce realizována s reálným mechem.

Výstava také představuje některé z Shigemoriho obrazů, kaligrafií a interiérových designů prací, které nám připomenou, že byl multidisciplinárním umělcem, který přinesl nápady a dovednosti z různých oborů do zahradní architektury. Něco, co pomohlo prosadit zahrady jako nedílnou součást moderního umění. (*Watari museum of Contemporary Art, 24.2.2014: Watari museum of Contemporary Art.*)

Velká filmová projekce v nejvyšším patře muzea, ukazuje divákům dokonce další reprezentativní díla, jako jsou avantgardní geometrické zahrady zámku Kishiwada v Ósace a jeho prehistorickou inspirační zahradu chrámu Matsuo-Taisha. (*Watari museum of Contemporary Art, 24.2.2014: Watari museum of Contemporary Art.*)

Chisao uvedl, že se jeho dědeček, "zaměřil na avantgardní zahradu a věnoval se i obnově zahrady jako umění, mající kořeny v dlouhé tradici, neméně však důležité pro moderní život." (*Christian Tschumi, 2007: Mirei Shigemori - Rebel in the Garden. Birkhauser: 203 stran*)

4.2. DOMÁCÍ REALIZOVANÉ PRÁCE

Shunmyo Masuno realizoval více než sto zahrad ve své domovině. Zde bych si dovolila uvést jen ty nejdůležitější.

- **1984 Kanagawa - Soseien - zahrada**

První realizovaná zahrada Shunmya Masuna, která již tehdy byla ve správě sociálního penzijního fondu Tokya.

- **1986 Kanagawa - Ginrinso – zahrada**

Realizace zahrady v okolí firemního penzionu.

- **1988 Kyoto - chrám Gio-ji - zahrada**

Jedna z nejznámějších prací Masuna. Chrám Gio-ji je tichý chrám obklopen stromy a kvetoucími i mechovými zahradami, které jsou důmyslně navrženy. Stromy zde rostou poměrně hustě a proto je chrám částečně ukryt v hlubokém stínu. Uvnitř chrámu je socha Dainichi Nyoraie, Buddhy světla. Ostatní sochy jsou také odkazem na tradiční japonskou historii a literaturu.

Chrám je pojmenován po Giovi, dávnému tanečníkovi, který se zamiloval do Heike, svěřenkyň silného vůdce Taira-no-Kiyomori. Když jejich vztah však náhle

skončil, Gio ustoupil do tohoto chrámu strávit zbytek svého života jako buddhistický kněz.

Pozemky chrámu jsou krásné především na podzim, kdy listy mění barvu a stojí v ostrém kontrastu k zeleným mechům.

- **1991 Tokyo - nový kampus mezinárodní Tokijské university**

Nelehký úkol dotvořit prostor univerzity Masuno zvládnul s použitím kontrastu světla a stínu.

- **1992 Nagasaki - Hotel Passage Kinkai**

Monumentální hotel v sobě skrývá mnoho kamenných prvků – od dlažby až po fontánu. Bílá barva zdí dotváří jednotu v tomto malebném prostředí.

- **1993 Niigata - museum moderního umění**

Na této realizaci mi přijdou nejzajímavější ostré přechody mezi travnatou plochou a štěrkem.

Obr. č. 5 – museum moderního umění - Niigata
(Shunmyo Masuno, 2014: Domestic works)

- **1996 Echime - mezinárodní hotel “Bakusho-Tei”**
- **1998 Tokyo - Hotel Kohjimachi-kaikan**
- **1999 Ibaraki - chrám Gion-ji “Ryu-Mon-Tei” – zahrada**
- **2001 Tokyo - chrám Kohen-ji - vstup do chrámu**
- **2002 Kanagawa - památník zenového mistra Dohgena**

Tato práce je v Masunově portofoliu vyjímečnou především pro svou typovou jedinečnost. Měl za úkol vytvořit komplexní prostředí pro památník i jeho okolí. Výsledkem je monumentálně umístěný kamenný památník na který je rafinované

vidět ze všech stran. Monument byl tvořen za účelem památky velkého zenového mistra Dohgena, česky též někdy přepisováno jako Dogen. Ten byl japonským zen buddhistickým učitelem, který se narodil v Kjótu. Po cestování do Číny a výcviku pod taktovkou Rujing založil soto školu zenu v Japonsku.

Dogen je známý především pro své rozsáhlé písemné pozůstatky, jako například spisy pravé Dharmy nebo zkompletování sbírky devadesáti pěti svazků o buddhistické praxi a osvícení Shóbogenzo. V oblasti zenu se jednalo opravdu o velikou osobnost a na ty se nezapomíná ani v této filozofii.

- **2003 Yamaguchi - crematorium “Yu-Kyu-En”**

Jednalo se o další prostor krematoria, atriovou zahradu, která se lišila od všech předchozích především svou velikostí a použitím obdélníkových bílých kamenů v trávě v kontrastu s bílým štěrkem. Prostor má zcela jedinečnou kompozici jak v pohledu zevnitř budovy, tak i prostému pohledu ve venkovních prostorách.

Obr. č. 6 – “Yu-Kyu-En”
(Shunmyo Masuno, 2014: Domestic works)

- **2005 Schizuoka - chrám Saiken-ji - vstup do chrámu**

Jedinečné zejména díky použití skupin mechu k vytvoření „ostrůvků“ až ke vstupu do chrámu. Samozřejmě nechybí ani monumentální kameny, které celou scénérii vhodně doplňují.

- **2007 Hokkaidoh - “Cho-Setsu-Ko”**

Mimořádně strohá a tedy čistě zenová zahrada realizovaná v soukromém domě. Masuno se zde spolehl na pouhé dva větší dominantní kameny doplněné bílým štěrkem a do něj vepsaných ornamentních kruhů. Po obvodu atriové zahrady se nacházejí střední oblázky. Celek působí velice esteticky.

Obr. č. 7 – “Cho-Setsu-Ko”
(Shunmyo Masuno, 2014: Domestic works)

- **2010 Tokyo - “Yui no Niwa Shinsho-Tei**

Zahrada soukromého domu, kde hraje prim role světla a stínu a celkové světelné prostoupení. Na první pohled působí prostor divoce, na ten druhý už může divákův pohled rozeznat rafinovaně navržený prostor, kde nechybí ani pro Masuna typické kamenné prvky.

- **2012 Kanagawa - kavárna Kazuha – “Zagetsu”**

Zatím poslední práce pocházející z domoviny autora. Jedná se o interiér designové kavárny, kde opět nechybí masivní prvky kamene a lehký dotyk filozofie zenu.

Obr. č. 8 – “Zagetsu”
(Shunmyo Masuno, 2014: Domestic works)

4.3. ZAHRANIČNÍ REALIZOVANÉ PRÁCE

„Oproti svým kariérním začátkům, kdy Shunmyo Masuno realizoval spíše v domácím prostředí, v posledních letech přijatých zahraničních zakázek přibývá.“ (Mira Locher, 2012: *Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer*. Tuttle Publishing. New York: 224 stran) Mou osobu například zaujala především rozmanitost jednotlivých destinací. U většiny zahradních a krajinných architektů se dá říci, že strnuli na jednom místě, tvoří hlavně v rámci jednoho kontinentu, jedné kultury. U Shunmya Masuna lze však konstatovat, že rozhodně na jednom místě nezůstává a seznamuje se svou prací de facto celý širý svět.

- **1993 Vancouver - renovace Nitobe Memorial Garden**

Nitobe Garden je považována za jednu z nejvíce autentických japonských zahrad v Severní Americe a lze jí umístit též mezi prvních pět japonských zahrad mimo Japonsko. Nitobe Garden zahrnuje též vzácné autentické obřadní čajovny.

"Já jsem v Japonsku," byla první reakce korunního prince (nyní císaře) Japonska, když procházel renomovanou Nitobe Memorial Garden. Vynikající umělecké dílo vzniklo z dvou a půl akrů (jeden ha) zahradní architekturou nedotčeného lesa. Zahrada obdržela vyznamenání Inaza Nitobeho (1862-1933), jehož cílem bylo, aby se ze zahrady stal „most přes Pacifik."

Každý strom, kámen a keř byl záměrně umístěn a je pečlivě udržován, aby odrážel idealizované pojetí a symbolické znázornění přírody. Je zde harmonie mezi přírodními formami - vodopády, řeky, lesy, ostrovy a moře - a rovnováhy mužských a ženských sil tradičně přisuzovaných přírodním živlům. Uvědomujeme si, že mnoho přirozených stromů a keřů by mohlo být stříháno v typickém japonském stylu, tvůrci na zahradě je však začlenili jako jedinečné vlastnosti. Některé javory, třešně, většina z azalek a duhovky byly přivezeny přímo z Japonska. Zahrada je navržena tak, aby zaznamenávala celý časový úsek - den, týden nebo celý život - se začátkem, prostředkem a koncem.

I když zahradu ocení všichni, kteří jí navštíví, je doporučeno zahradu Nitobe navštívit v cíleném ročním období s dobrým načasováním. Navštivte jí na jaře kvůli třešňovým květům, v létě kvůli barevnosti nebo na podzim kvůli zbarveným javorům. Jemnost Nitobe Memorial Garden si můžete vychutnat po celý rok: reflexní rybník s Koi, potoky a vodopády, kamenné lucerny a čajovny - to vše přispívá k jedinečné a smysluplné atmosféře tohoto prostoru.

Obr. č. 9 – Nitobe Memorial Garden
(Shunmyo Masuno, 2014: Overseas works)

- **1995 Ottawa – japonská zahrada pro Kanadské muzeum civilizace – „Wakei no Niwa“**

Především kamenná realizace ve stěrku vzdáleně připomíná vesmírný život. Celá scenérie působí velice přesvědčivě.

- **2003 Bergen – zahrada university v Bergenu – „Seiyaku no Niwa“**

Na této zahradě na první pohled zaujmou především kamenné dlaždice zabudované ve vodě. Působí kontrastně s celou poměrně dominantní budovou.

Obr. č. 10 – „Seiyaku no Niwa“
(Shunmyo Masuno, 2014: Overseas works)

- **2003 Berlin – japonská zahrada v Berlíně – Marzahnu – „Yu-sui-En“**

Nachází se zde největší čínská zahrada v Evropě, najdeme zde i zahradní umění Itálie, křesťanské chodníky... V Marzahnu mohou návštěvníci zažít kultury celého světa v devíti tematických zahradách.

"Zahrady světa" jsou součástí Berlin-Marzahn jednadvaceti akrového rekreačního parku. Rozsáhlé trávníky, květinové záhony a chodníky jsou rozloženy po mimořádně rozlehlém parku.

Nás ale zajímá především japonská zahrada, jejíž autorem je Shunmyo Masuno. Vytvořil samostatný svět - zahradu s altánem, rybník, potoků, suchou zahradu s impozantními kamennými stavbami, která dělá dojem na návštěvníky od května 2003. Zahrada by měla být místem odpočinku, přemítání a rozjímání uprostřed rušné metropole. Upozorňuje na typické japonské rostliny, jako je například japonský javor, japonský dřín květnatý nebo japonský Pieris a mnoho okrasných třešní.

- **2007 Hong Kong – japonská zahrada u kancelářské budovy One Kowloon – „SanSjin-Tei“**

Výrazný interiér opět s kamennými prvky, které jsou záměrně největší dominantou.

Obr. č. 11 – „SanSjin-Tei“
(Shunmyo Masuno, 2014: Overseas works)

- **2008 Singapore – Nassim park residence – „Zanmai-Tei“**

„V Singapuru je koexistence architektury a úcty k přírodě, která má něco společného s tradiční japonskou zahradou. Snažil jsem se vytvořit prostor, který spojuje botanickou zahradu a město. Vyjadřuje velké rozdíly v nadmořské výšce Nassim parku prostřednictvím funkcí: například zvlněním, vnímavým využitím stěn a velkým množstvím vody.“ Shunmyo Masuno (*Mira Locher, 2012: Zen Gardens: The*

Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer. Tuttle Publishing. New York: 224 stran)

Obr. č. 12 – „Zanmai-Tei“
(Shunmyo Masuno, 2014: Overseas works)

- **2008 Hong Kong – interiér kancelářské budovy One Knowloon – “Sanshin-Tei”**

Renovace a rozšíření interiéru na kterém se Masuno podílel již v roce 2007. Stále se nesoucí v kamenném duchu.

- **2011 New York – japonská zahrada – “Seikan-Tei”**

Realizace menší atriové zahrady, kde se jedná především o hru barev umístěných japonských javorů s kamenným prvkem.

Obr. č. 13 – “Seikan-Tei”
(Shunmyo Masuno, 2014: Overseas works)

- **2013 Singapore – japonská zahrada pro Green Collection – „SuigetsuTei“**

Dřevěná mola tvořící ostrůvky nad štěrkem. Celá scenérie je doplněna o kamenné monumenty a jemnou zeleň, která není nikterak agresivní a spíše jen dotváří celkový dojem.

- **2013 Qingdao, Čína – japonská zahrada pro Qingdao Hisense TIAN XI – „Ryuun-tei“**

Zahrada, která vyčnívá především kontrastem mezi broušeným a přírodním kamenem.

Obr. č. 14 – „Ryuun-tei“
(Shunmyo Masuno, 2014: Overseas works)

5. ZÁVĚR

Na základě uvedených prací mohu konstatovat, že Shunmyo Masuno je opravdu muž mnoha tváří. Tvoří sebejistě jak v duchu klasických japonských zahrad, tak i ve stylu moderních názorů na tvorbu interiérů a exteriérů. "Neexistují žádná omezení týkající se japonských zahrad," uvedl jednou s odkazem na záměrně ponechané mezery, které vytvořil při návrhu Kanadského muzea civilizace. (*Mira Locher, 2012: Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer. Tuttle Publishing. New York: 224 stran.*) Navíc v japonském prostředí umístil kameny a rostliny pocházející výhradně z Ottawy. Využití neočekávaného umožňuje návštěvníkům pocít vidět něco nového. Pro mou osobu je důležitý fakt, že se navrhnout a neobává používat věci nové, dosud neznámé.

"Nejdůležitější věcí je, jak přírodní krásy zapadají do každodenního života lidí, kteří zde žijí," říká Masuno. (*Mira Locher, 2012: Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer. Tuttle Publishing. New*

York: 224 stran.) Nenavrhuje jen prostory, na které se dá s obdivem koukat a které je možné pouze z dálky sledovat, ale především prostory, ve kterých se bydlí, ve kterých se žije. Ve kterých by chtěl žít každý z nás.

Lze se také ztotožnit s názorem, že "v dnešní době chce většina lidí především klid a příjemný pohled do zahrady. Zahrada potřebuje také vlastní růst a schopnost doplňovat okolní prostor budov. Celistvost dodává sebevědomí." (*Mira Locher, 2012: Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer. Tuttle Publishing. New York: 224 stran.*) Dá se říci, „že japonská zahrada zahrnuje přírodní sounáležitost a přírodní jednotu.“ (*Kimie Tada, 2008: Japanese Gardens: Tranquility, Simplicity, Harmony. Tuttle Publishing: 208 stran.*) Shunmyo Masuno je pro mě především tvůrcem krajiny a jejího smyslu.

6. VLASTNÍ NÁZOR

Díla tohoto autora mě zaujala především svou jednoduchostí. Zároveň jsou ale nesmírně rafinovaná. Nabízejí jak dojemovou gradaci, tak i základní myšlenky zenových zahrad. Jsou pro mě skloubením tradičního myšlení s myšlením moderním. Každá z realizací je světem sama pro sebe, jedinečnou krajinou. Dává člověku ten již zmíněný pocit, že je součástí přírody. Středobodem Masunových prací je právě příroda, ne fascinující prvky s nejrůznějšími efekty. Vychází z přírodního jsoucna a ducha místa. Z toho, co je v dnešním světě z mého pohledu tak často opomíjeno.

Práce tohoto autora ovlivnily především mou představu o nadčasovosti. O tom, jaký příroda může mít konečný efekt. Má budoucí práce bude pravděpodobně ovlivněna výběrem jednodušších materiálů ve vhodnějších kombinacích než doposud. Snad i větší střídmostí a pokorou ke konkrétnímu místu. Jak bylo už mnohokrát řečeno – méně je někdy více.

Obr. č. 15 – Shunmyo Masuno
(Shunmyo Masuno, 2014: Overseas works)

SEZNAM LITERATURY:

Knihy:

- Mira Locher, 2012: Zen Gardens: The Complete Works of Shunmyo Masuno, Japan's Leading Garden Designer. Tuttle Publishing. New York: 224 stran
- D.T. Suzuki, 1994: Manual of Zen Buddhism. Grove Press: 192 stran
- D.T. Suzuki, 1970: Zen and Japanese Culture, Princeton University Press: 584 stran
- Michiko Rico Nose, 2002: The modern japanese garden. Tuttle publishing: 176 stran
- Mark Zocchi, 2012: Zen Wisdom. Brolga Publishing: 197 stran
- Kimie Tada, 2008: Japanese Gardens: Tranquility, Simplicity, Harmony. Tuttle Publishing: 208 stran
- Charles Chesshire, 2009: A Practical Guide to Japanese Gardening: An inspirational and practical guide to creating the Japanese garden style, from design options and materials to planting techniques and decorative features. Anness: 256 stran
- Stephen Mansfield, 2012: Japan's Master Gardens: Lessons in Space and Environment. Tuttle Publishing: 144 stran
- Thomas Yuho Kirchner, 2010: Dialogues in a dream – Muchu Mondo. Tenryu-ji institute for Philosophy and Religion: 256 stran
- Muso Soseki, 2014: Dialogues in a Dream: The Life and Zen Teachings of Muso Soseki. Wisdom Publications: 448 stran
- Robert Aitken, 2011: Taking the Path of Zen. Ingram: 158 stran
- Christian Tschumi, 2007: Mirei Shigemori - Rebel in the Garden. Birkhauser: 203 stran

Internet:

- Zen garden dreaming, 14.3.2014: Meet Shunmyo Masuno, Zen priest and modern garden designer. Online: <http://zengardendreaming.com/?tag=rock-garden>
- Japan Landscape Consultants, 29.7.2014: Hohokore dojo. Online: http://www.kenkohji.jp/s/english/index_e.html
- Zen-garden diary, 18.12.2010: A new type of modern karesansui garden. Online: <http://www.zen-garden.org/wp/2010/12/a-new-type-of-modern-karesansui-garden/>
- The Japan Times, 29.11.2014: Mirei Shigemori: at home with stone. Online: http://www.japantimes.co.jp/life/2014/11/29/travel/mirei-shigemori-home-stone/#.VR7oE_RdUln

- Thenzensite: Zen history, 17.1.2014: Zen modern history. Online: http://www.thezensite.com/MainPages/historical_zen.html
- Watari museum of Contemporary Art, 24.2.2014: Watari museum of Contemporary Art. Online: <http://www.watarium.co.jp/>

Obrázky:

- Daisetz T. Suzuki, 2007: Zen Buddhism: Selected Writings of D. T. Suzuki. Grove Press: 192 stran
- Muza-chan´s Gate to Japan, 2011: Old Japanese stories, the Ghost from Kencho-ji. Online: <http://muza-chan.net/japan/index.php/blog/japanese-stories-ghost-kenchoji>
- Christian Tschumi, 2007: Mirei Shigemori - Rebel in the Garden. Birkhauser: 203 stran
- Shunmyo Masuno, 2014: Domestic works. Online: http://www.kenkohji.jp/s/english/majojwork_e/japanese_g.html
- Shunmyo Masuno, 2014: Overseas works. Online: http://www.kenkohji.jp/s/english/majojwork_e/oversea_g.html